NOS

Medlemsorgan för Föreningen Natur och Samhälle i Norden. Utkommer 4 ggr/år. Nr 3/2007

Programförklaring

Föreningen Natur och Samhälle i Norden (FNSiN) är en partipolitiskt obunden ideell förening. Föreningen vill samla intresserade av miljöfrågor och levnadsvillkor till ett allsidigt studium av natur och samhälle. Att upptäcka tillsammans är vår grundidé. I FNSiN möts människor med allehanda intressen.

Vi arrangerar EXKURSIONER till intressanta områden. Minst en gång om året gör vi en resa till Gotska Sandön. Vi har också besökt Bornholm, Åland svenska och norska fjälltrakter samt svenska skärgårdar. Vi har paddlat kanot i Bergslagen, Sörmland och Uppland där vi kunnat studera fauna, flora arkeologi och kulturhistoria. Vi har skådat fåglar i Halland och cyklat i Skåne. Vi har plockat svamp i skogarna kring Stockholm, tranbär på Hälsingemyrar och havtorn vid Ålands hav. På vintrarna åker vi skidor och skridskor tillsammans.

Vi arrangerar EXPEDITIONER till områden nära och fjärran. Lofoten, Färöarna, Island, Spetsbergen, Grönland, Hebriderna, Estland samt Newfoundland och Labrador är några av de områden som vi har besökt. Varje resa förbereds genom studiecirklar och redovisas i artikel- eller bokform.

Vi arrangerar STUDIECIRKLAR. Några ämnen har varit skärgården, energi, fjällkunskap, ortnamn, foto, modern isländska, danska, geologi och meteorologi. Föreningen har samarbetsavtal med Studieförbundet Vuxenskolan. Dessutom gör vi intressanta STUDIEBESÖK. Genom åren har vi t ex besökt rovfågelsrehabiliteringen, ett sötvattenslaboratorium, Rymdbolaget och Riksmuseets verkstäder.

Vi arrangerar FÖREDRAG i aktuella eller historiska ämnen. Aktuella teman kan vara ekologisk hushållning, regnskogarna och miljöjournalistik. Historiska ämnen har bl a berört Vendeltiden, Kristian II och kvinnorna kring honom, häxprocesserna och ekologiska insikter i Eddan. Ofta berättar långväga resenärer till sina egna bilder om sina upplevelser runtom i världen.

Vi agerar MILJÖPOLITISKT och deltar i vården av KULTURARVET, Nedre Dalälven, Tyresta-Åva och Järvafältet är några av de områden som vi har engagerat oss för. FNSiN tillhör Förbundet för Ekoparken. Vi har genom avtal med Runverket åtagit oss fadderskap för en runsten som vi vårdar.

Vi samarbetar också med Föreningen i Norden i ämnen som direkt rör Norden.

Som du ser har FNSiN en mångsidig karaktär där ditt speciella intresse blir tillgodosett och där du genom din medverkan kan berika föreningen. Dessutom glömmer vi inte bort att ha trevligt. Som medlem är du välkommen att delta i dessa arrangemang. Resor och utflykter genomförs till låga självkostnadspriser.

Som medlem får du dessutom medlemsskriften NOS, med kvartalsprogram och intressanta artiklar.

FNSiN

Föreningen
Natur och Samhälle i Norden

Föreningens adress
c/o Erik Elvers, Illerstigen 28
170 71 Solna
E-post:info@fnsin.nu
Hemsida: www.fnsin.nu
Blogg: www.fnsin.blogspot.com

Postgiro: 67 01 50-2 Medlemsavgifter och beställning av skrifter

Ansvarig utgivare:
Anders Schærström
Kometvägen 49, 183 48 Täby
08-758 30 03(b), 070-693 91 28 (mob)
Nästa NOS: oktober 2007

Material till NOS skickas till:
Pia Eriksson
Vipphavrevägen 12, 178 35 Ekerö
08-560 330 27(b)
pia@erikssonkonsult.se
Manusstopp 1 september

Innehållet i NOS följer FNSiNs regler, se webben
NOS har ISSN: 0348-7970

FNSiN Funktionärer 2007

Styrelse:

Ordförande
Owe Lundin
Kummelvägen 9
181 30 Lidingö
08-7657707 (b), 0708-657709 (mob)

Vice ordförande
Soili Bisi-Ström
Fatburs Kvarngata 14
118 64 Stockholm
08-19 12 52 (b)

Sekreterare
Bo Zachrisson
Birkagatan 2
113 36 Stockholm
08-31 02 33 (b)

Kassör
Eva Innings
Folkparksv 160, 6 tr
126 39 Hägersten
08-7741253 (b)

Övriga ledamöter
Anders Schærström
Kometvägen 49
183 48 Täby
08-758 30 03 (b), 070-693 91 28 (mob)

Birgitta Traxel
Vesslevägen 40 nb
167 67 Bromma
08-25 03 35 (b)

Monica Ajne
Kritvägen 3
141 34 Huddinge
08-711 58 15

Erik Elvers
Illerstigen 28
170 71 Solna
08-85 84 88(b)

Pia Eriksson
Vipphavrevägen 12
178 35 Ekerö
08-560 330 27 (b), 0703-373366 (mob)

Marie-Louise Reinius
Kristinebergs strand 27
112 52 Stockholm
08-738 05 50, 070-7362983 (mob)

Programkommité:
Björn Eriksson
Bygatan 19
171 49 Solna
08-795 64 89 (b), 08-764 99 31 (a)

Hans Weimer
Ferievägen 53
168 41 Bromma
08-37 39 52 (b)

Kaj Valtersson
Gränsholmsbacken 5
127 42 Skärholmen
08-710 18 92 (b), 08-16 23 91 (a)

Soili Bisi-Ström (se ovan)

Webansvarig:
Monica Kristensson
Sickla kanalgata 12
120 67 Stockholm
08-641 50 11(b)

Kontaktpersoner:

FNSiN - Höga kusten
Lena Hermansson
Svanö 35
872 93 Lunde
0612-303 50 (b)

FNSiN - Uppland
Sven A Nyberg
Valthornsvägen 31
752 50 Uppsala

FNSiN – Värmland
Lena Sewall
Älvrosgatan 4
654 61 Karlstad
054-18 68 75 (b)

FNSiN – Östergötland
Håkan Bley
Sköldvägen 18
616 33 Åby
011-631 69 (b), 011-19 11 25 (a)

Medlemsavgiften 2007

Fullbetalande medlem	140 kr
Ny dito efter 1/7	70 kr
Familjemedlem	35 kr

Betala till postgiro 67 01 50-2

Omslagsbild: Vit noshörning
Foto: Pia Eriksson
Baksida: Insidan av fyren på Gotska Sandön
Foto: Anders Schærström

Ordföranden har ordet

Vi mister vår lokal

Strax efter påsk pekade barometern på ”vackert väder” och solen började värma ordentligt, men för FNSiN dök ett nytt moln upp på himlen: vi får inte längre disponera lokalen hos Norden i Fokus i samma utsträckning. Hittills har ju de nordiska föreningarna kunnat disponera lokalen efter arbetstid – ett lika enkelt som elegant sätt att stödja den nordiska tanken, kan tyckas, eftersom lokalen ju står tom efter 17 – men nu är det alltså slut.

Vi har sedan länge ett gott förhållande till vår samarbetspartner Föreningen Norden och dess projekt Norden i Fokus. Vi hyr plats för våra skrifter och vårt bibliotek, vi disponerar lokalen till våra möten och har även tillgång till viss teknisk utrustning (även om vi successivt byggt upp egen). Emellertid är vi inte de enda som disponerar lokalen – intresset har ökat och i dag är det så många som tiotalet olika föreningar som använder den. Det stora antalet aktiva föreningar är naturligtvis glädjande inte minst för Föreningen Norden, men dessvärre ställer det stora krav på lokalen och skötseln av den.

NiF har hittills ägnat sig åt Allmänheten men fått nya direktiv och skall nu påverka Beslutsfattarna. Det gör att karaktären på den verksamhet som bedrivs i lokalen ändras. Dagens omfattande lokaluthyrning blir helt enkelt svår att förena med den nya verksamheten. Vi får dock, liksom övriga föreningar, ha möten i lokalen 4ggr/år.

Vi rättar oss naturligtvis efter situationen och lämnar lokalen. Vi vill även fortsättningsvis behålla de goda relationerna till Föreningen Norden och hoppas att vi kan ha en dialog och kanske hitta nya former för samarbetet. I nästa nummer, då vi har träffat Föreningen Norden och fått närmare information om detaljerna, återkommer vi med mer information. Under tiden söker vi nya lokaler – dels kortsiktigt för höstens verksamhet och dels på längre sikt som ersättning för hittillsvarande lokal.

Owe Lundin

Lokalen ***Foto: Owe Lundin***

En kort beskrivning av Nynäshamns förhistoria

Nynäshamns stad med närmaste omgivning avskildes år 1947 från den urgamla modesocknen Ösmo och bildade en egen församling. Ösmo är inte bara Södertörns fornlämningsrikaste socken utan också en av de tätaste i Sverige. Efter Uppland har dessutom Södermanland flest fornlämningar i landet. Det gamla namnet på Södertörn från åtminstone 1200-talet till mitten av 1600-talet är Tören, som är indelad i två härader, Svartlösa i NV och Sotholm i SÖ, under medeltiden kallade Övre respektive Yttre Tör. Nynäshamns församling och hela kommunen tillhör alltså Sotholm tillsammans med Haninge kommun, tillsammans det gamla Yttre Tör. De fyra medeltida socknarna var Sorunda, Ösmo, Västerhaninge och Österhaninge. Områdets ö-socknar från Torö till Nämdö bildades först år 1889.

De äldsta spåren av människor i kommunen är boplatser från slutet av äldre stenåldern, kallad den mesolitiska tiden, då man enbart levde på jakt, fiske och insamlande av vilda växter. Dessa boplatser är belägna i samtida strandlägen minst 50 m över nuvarande havsnivå i Sorundas inre, nordligaste delar och de är minst 6000 år gamla. Högre upp på Hanveden har skickliga amatörarkeologer på privat initiativ under senare år lokaliserat många samtida, strandbundna boplatser ända upp till 80 m.ö.h., vilka är 8000 – 9000 år gamla.

Från yngre stenåldern för ca 4000 år sedan har ett antal boplatser från den gropkeramiska kulturen lokaliserats på en nivå av 20 – 30 m över nuvarande havsnivå, de flesta i backarna ovanför stranden vid Stora Vika och Marsta i Sorunda. En boplats upptäcktes och grävdes delvis ut på 1970-talet vid Grönviksvägen i Nynäshamns norra del. Fynd därifrån är utställda på hembygdsgården. Trots att endast begränsade delar av boplatsen undersöktes, hittades flera tusen keramikskärvor, förutom andra fynd. I samma monter finns stenyxor av olika typer och ålder, de äldre utan skafthål, de yngre med skafthål, vilka skänktes, vanligen i början av 1900-talet, av boende i Nynäshamn. Tyvärr ansågs då inte fyndplatsen så viktig, vilken man numera betraktar som viktigare än själva föremålet.

På en tomt vid Vikingavägen ligger troligen en veterligen aldrig undersökt boplats, indikerad av flera föremål av sten samt keramikskärvor, omtalade i ovannämnda monter. Dessa fynd hittades på 1930-talet. Vid Blommenstorp N om Nynäshamn grävdes av okänd anledning en boplats från samma tid som vid Grönviksvägen ut år 1987. Liknande attraktiva boplatslägen för denna kultur kan finnas på den stora, samtida ön S om tätorten där bostadsområdet Sandhamn nu ligger, samt på höjderna S om Hamnviken. Det hade varit intressant att bevaka schaktningen vid exploateringen av Sandhamn.

Den yngre stenåldern kallas också den neolitiska tiden, vilket innebär att man börjat röja små åkrar och hålla boskap. Huvudnäringarna var emellertid ännu jakt och fiske. Den gropkeramiska kulturens människor dekorerade sina lerkärl med bl.a. små gropar, vilket är anledningen till namnet på kulturen.

I vissa stråk av kommunen finns både gravar och andra lämningar från bronsåldern. Inga karaktäristiska lämningar från denna tid (ca 1500 – 500 f.Kr.) är hittills kända inom Nynäshamns församling. Kommunens tätaste förekomst av gravar av bronsålderstyp ligger emellertid som pärlband längs stränderna av ett smalt sund, som under yngsta bronsålder ännu sträckte sig mellan Norviken och Älvvikssjön via den lilla Valsjön, alltså alldeles intill gränsen till Nynäshamns församling. För att i våra trakter komma in i bronsåldern måste man befinna sig minst 15 m.ö.h.

Under hela stenåldern och till stor del bronsåldern föredrog man att leva nära havet. Landhöjningen under forntidens sista epok, järnåldern (ca 500 f.Kr. – 1100 e.Kr), gav nya sedimentjordar att odla för en växande befolkning med ett nytt bosättningsmönster i inlandets dalgångar, med permanent bebodda gårdar och t.o.m. byar.

Under äldre järnålder (fram till ca 500 e.Kr.) finns många likheter med bronsåldern, främst märkbar i gravarnas lägen, former och material. Dessa ligger ofta ensamma eller i små grupper i dominerande höjdlägen och består av rösen eller flacka stensättningar, anlagda av stenar vanligen utan täckande torv. Gravfälten är mindre än senare med större variation på gravformer. Inga gravfält inom Nynäshamns församling är av utpräglad äldre järnålderstyp, medan ensamliggande gravar på bergskrön kan vara alltifrån bronsålder till yngre järnålder.

Det är under den yngre järnåldern, alltså forntidens sista fem sekler, som kraftig befolkningstillväxt

etablerar den nuvarande bygden med dagens ortnamn, vilka alltså i de flesta fall gavs redan under järnåldern. Generellt kan man knyta varje gravfält till en närbelägen, nutida gård/by bara genom att se på ortnamnen. Många av dessa gravfält är stora, vilket antyder lång användningstid eller stor befolkning. Gravfälten från denna tid är trots sin storlek bestående av nästan enbart välvda högar och likaledes runda, flackare stensättningar. Alla gravar är övertorvade vid anläggandet. De ligger både i krönlägen och i sluttningar av höjder.

Endast i församlingens N del finns en liten utlöpare av den fornlämningsrika, yngre järnåldern i Ösmo. Det är dalgången kring Kalvö ner till gymnasiet i N delen av tätorten. Här finns 9 gravfält som tillhört befintliga eller oftare försvunna gårdar eller byar med följande namn, från NÖ mot SV: Kogersta, Kalvö, Berga, Karlsta, Solberga, möjligen Hassla, samt Rappsta och möjligen Kullsta.

Slutligen skall jag omnämna en typ av fornlämningar som fascinerar många och som finns representerad på minst tre platser i Nynäshamns församling samt minst 25 platser i kommunen, nämligen fornborgar. En är belägen på udden V om Nickstaviken, en SÖ om och en vid NÖ stranden av Fjättersjön. Den sistnämnda samt en nyligen restaurerade vid Väggarö är alltså påträffade efter de båda stora inventeringarna som ägde rum på 1950-talet samt åren 1979 och 1981.

Flertalet undersökta fornborgar verkar vara anlagda vid mitten av järnåldern, under den förmodat oroliga folkvandringstiden, ca 500 e.Kr. Södermanland har betydligt fler borgar än något annat landskap, och påfallande många ligger på ett något avsides berg i förhållande till den samtida bygden. Man talar bl.a. om s.k. tillflyktsborgar ute i skogen och farledsborgar längs vattenvägarna. De mer lättillgängliga partierna av borgbergen har anlagda vallar av natursten, och vissa borgvallar är imponerande, men de tre i Nynäshamn tillhör inte dessa.

2005-05-30
Kjell Linnér, arkeolog

Kuriska näset - en studie av potentiella hot mot hållbar utveckling

Författare: Maria Paulsson; Evelina Westerholm; [2006]
C-uppsats i geografi från Södertörns högskola

Sammanfattning:
Kuriska näset är en krumudde som delas av Litauen och Ryssland, området är en nationalpark och sedan år 2000 upptaget på UNESCOs världsarvslista över skyddsvärda natur- och kulturområden.Syftet med det här arbetet är att kartlägga potentiella hot mot Kuriska näsets fortsatta existens. Undersökningen har baserats på teorier utifrån ett hållbart perspektiv för ett bevarande för framtiden, det har också studerats huruvida dessa teorier eftersträvas i Litauen respektive Ryssland. Med hållbar utveckling eftersträvas att inte tära på naturens resurser utan att se till att de finns kvar för framtiden. För att kunna kartlägga hoten har en jämförelse mellan Kuriska näset och Gotska Sandön genomförts.Naturen på Kuriska näset är varierande, stora skogsområden, öppna vidsträckta sandområden, sanddyner med eller utan vegetation är de mest förekommande landskapstyperna. Här återfinns också några av Europas högsta sanddyner. Fram till för fyrahundra år sedan var näset jämförelsevis oexploaterat av människan, sedan dess har påverkan skett i olika stor utsträckning. Under början av 1900-talet var de negativa effekterna så tydliga och påverkan så betydande att åtgärder måste vidtas för att bevara näsets befintliga utseende. För att förhindra slitage, sandflykt och onödig nötning av naturen bedrivs bevarande åtgärder i olika modeller. Det har planterats sandbindande vegetation såsom strandrör mm, spångar att gå på har lagts ut, det har byggts staket för att förhindra sandflykt och slitage, nätmönster och liknande för att förhindra sandflykt mm. På näset finns regleringar som förhindrar till viss del onödigt slitage av parken som i form av tältning eller andra aktiviteter och evenemang. Båtförbindelsen är en reglering som bidrar till att nationalparken kan begränsa antalet besökare, till vad de anser är rimligt.Potentiella hot som föreligger Kuriska näset kan vara oljeutvinning i Östersjön, utsläpp av miljögifter, näringsämnen och liknande, bristande avfallshantering, kunskapsbrist eller bristande intresse, luftföroreningar, slitage från exploatering och en oreglerad turism samt regionens politiska och ekonomiska situation.En parkadministration återfinns på båda sidor av näset, dessa har till uppgift att förvalta nationalparken. De arbetar bland annat med att bevara det kulturella och naturliga arvet av näset, kontrollera den

ekonomiska och urbana utvecklingen, bedriva vetenskaplig forskning, arrangerar undervisning om hur man bäst bibehåller näset, utveckla hållbar rekreation mm. Den litauiska administrationen anser att det är viktigt att utveckla registrering av besöksantalet, för att vid behov kunna reglera antalet turister. De tycker också att det är av vikt att utveckla samarbetet med utbildningsinstitutioner för vidare utveckling av nationalparken. I dag finns det endast planer angående hur turismen ska utvecklas. Ryssland och Litauen stiftade under 2005 en överenskommelse gällande näsets skötsel för en hållbar utveckling. Förhoppningsvis är detta en början till ett långsiktigt samarbete mellan länderna, ett bra komplement till samverkan med bland annat Baltic 21 och HELCOM.

Denna sammanfattning av uppsatsen är hämtad via www.uppsatser.se. . Hela uppsatsen kan hämtas som pdf-fil via Internet på adressen http://www.diva-portal.org/sh/abstract.xsql?dbid=511

Brev från La Palma

Troll

När elektriciteten kom till byn, försvann trollen till skogen. Bara på en plats har de hållit stånd: i orden. Man bör inte längre säga eskimå. Det heter inuit. Man bör inte säga zigenare. De heter romer. Tattare får man inte heller säga, men det behövs inte längre, för enligt Mats Rhenberg försvann tattarna när de moderna kommunikationerna gjorde det möjligt för dem att fly från stigmat av dåligt rykte till andra orter, där de var okända och kunna börja ett nytt liv.

Och man får absolut inte säga neger. I mitt brev om Indiandagen under karnevalen (NOS 2002:2) skrev jag om la negra Tomasa, en jättelik karl med stor lockperuk och långa lösögonfransar, en stående figur, så härligt vulgär. Den finkänslige och försiktige NOS-redaktören bytte ut ordet negress mot svart kvinna. Ändå är just karnevalens uppgift att vända upp och ner på konventionerna och utmana den goda smaken, dvs. att avleda aggressioner, vilket nog var behövligt i det gamla fattiga klassamhället. Ordet negro/negra betyder bara svart. Nu får man i bästa fall säga färgad. Men som någon sade: jag är inte färgad. Jag föddes så här!

Det är kanske mest i USA och gamla kolonialländer som England som ordet neger har så dålig klang. Det hör ihop med ett människoförakt som måste vara ett arv från slavtiden. Brasilianska mödrar sjunger en vaggvisa om de vita djävlarna. I många spanskspråkiga länder, särskilt i Argentina, är negro ett uttryck för ömhet. Fransisco (Paco) är ett vanligt namn här. Paco el negro preciserar en särskilt omtyckt person från Santo Domingo, municipalsamhället. Paco är inte mörkare än andra. Men inte ens på spanska bör man säga negro numera, om man menar en person med mörk hud, hörde jag nyligen. Vad ska man säga då?

De flesta rörelser har en motrörelse, också denna. En god vän sa att bög är ett ord som vi har återerövrat. Det ska du använda. Ja, om du säger det så – men det tar emot. Det har för negativ klang i mina öron. Jag säger hellre gay. Men gay betyder kåt, och förr betydde båda orden bara levnadsglad. Det förekommer visst i folkvisor i den betydelsen: ”han var både rik och kåt”.* Numera har betydelsen av båda orden glidit över till homosexuell, som också känns problematiskt. Det borde inte vara så, för de bögar? gays? som jag känner är fina, känsliga män.

Jag kan inte se annat än att om man undviker de här orden, erkänner man deras negativa belastning. Eller behöver orden kanske en tid av karantän innan man kan återerövra dem? Kanske har de så olika historia att vart och ett är ett särfall och måste behandlas individuell?

Det finns en grupp urgamla ”fula” ord som härstammar från latinet och är praktiskt taget desamma i nästan alla europeiska språk. Det är framför allt ord som är förbundna med kroppens lust och glädje och med dess avfallsprodukter. Om man vill tala ett vårdat språk kan man inte använda dem, utan man griper till omskrivningar eller medicinska termer. Ändå håller nog de flesta liksom jag med Vilhelm Moberg i ett tal för pensionärsföreningen i Vimmerby: Det finns inga fula ord. *Det finns ett språk.*
Ingegerd Hosinsky

* Det syftar på Skammel, omnämnd i den medeltida balladen Ebbe Skammelsson: ”Skammel, han bodde på Tidön, han var både rik och kåt.” (Red. Anm.)

? ? ? ? ? ? ? HUR GICK DET ? ? ? ? ? ? ?

Föredrag om Bergens själ den 6 mars

Schamanen är en ”intuitiv geolog” som söker kunskapen i landskapet. Bergen har stått för en uråldrig kunskap hos många folk som har levt – och i viss mån än idag lever – nära naturen. I den nordiska mytologin – liksom i många andra föreställningar – började det med tomhet men kort därefter skapades just bergen. Hos lakota-folket i Amerika är bergen ”alltings farfar”. Det berättade Jörgen I. Eriksson för de 33 (!) deltagare som trängdes för att lyssna men också fråga och diskutera. Vi tänker måhända inte på vilka spår som berg har satt i våra språk och uttryck, kanske inte heller på att flera berg har namn efter mäktiga väsen som man har förknippat med dem. Är kanske de nordiska hällristningarna, liksom målningarna av djur i spanska och franska grottor, ett sätt att locka fram den kraft som finns i bergen, snarare än försök att avbilda bytesdjur och framkalla jaktlycka? Det var i alla fall den teori som Jörgen lanserade för oss. Hur som helst, så var det nog en och annan som kände sig bergtagen efteråt.

Anders Schærström

Nordkalotten brinner

Författarmöte med Henny Utsi Åhlin i april

Författarinnan, läraren och bildkonstnären Henny Utsi Åhlin gästade oss den 19 april och berättade med värme, medkänsla och även humor om de svåra krigsåren på Nordkalotten. Den allvarligt lyssnande skaran var liten (12 st) men engagerad, vilket visade sig i det samtal som tog vid när Henny berättat och läst brottstycken ur sin bok. Henny har samlat på sig många öden som inte bör glömmas. En del av dem finns i boken Nordkalotten brinner; andra berättar hon i en kommande bok. Vi får kanske anledning att återkomma till den.

Anders Schærström

Backsippa på Ulriksdalsåsen ***Foto: Peter Lamming***

Båtturen i Ekoparken på kvällen 26 april
Åtminstone fem FNSiN-medlemmar deltog i båtturen i Ekoparken kvällen 26 april. De totalt drygt 80 deltagarna fick en kunnig, rolig och tänkvärd guidning av Henrik Waldenström som gav en god bild av parken och hoten mot den.
Erik Elvers

Vårkvällsvandring i slottsparken den 4 maj
Nio personer deltog i den ljusa vårkvällens vandring till och i Ulriksdals Slottpark. Doppingarna sam på Brunnsviken och backsipporna på åsen verkade vara fler än något tidigare år.
Erik Elvers

Vårresa till Gotska Sandön tho 17 - sö 20 maj (Kr Him)
Knappt 20 personer deltog i vårens Sandöresa, som ägde rum redan i mitten av maj nämligen över Kristi Himmelfärdshelgen. Det var en blandning av förstagångsbesökare och resenärer som varit några eller många gånger på Ön. Utresan var aningens gungig men hemresan mycket lugn. Vädret var vackert, och åtminstone ett par personer badade (ca 14 gr i vattnet).

För tredje gången på en Sandöresa fann vi en flaskpost - vi skymtade ett papper omknutet med ett rött band i en en läskedrycksflaska på stranden nära Tärnudden och det visade sig vara ett brev (se bild) från en ung flicka i Visby. Hela hennes klass hade skrivit meddelanden som läraren sedan "postat" från färjan mellan Visby och Nynäshamn kring månadsskiftet mars/april, men hon var den första som fick svar från någon.

Torsdag e.m 17/5
Som vanligt gjorde vi en mjukstart med en kortare vandring första eftermiddagen - upp till Kapellet och Gottbergs lada varifrån vi fortsatte över Kapellänget som kryllade av fältsippor till sänkan med flyttblocket Elefanten därbakom. Svärdsysslorna var på väg upp men hade förstås långt kvar till blomning. Vi orienterade vidare på småstigarna till Västra Sidan och gick runt Bredsand för att sedan avsluta vid Kinesgraven på Gumskullen.
Erik Elvers

På stranden ***Foto: Anders Schaerström***

På vandring runt en sandö 18/5
Denna fredag, den 18 maj 2007 vaknade nitton resenärer extra tidigt på lägerplatsen på Gotska Sandön. Vid niotiden, efter en stärkande frukost, stod vi sedan färdiga att begynna vår vandring runt ön utrustade med ryggsäckar, solhattar, dinglande vattenflaskor och bra skor.

Solen visade sig i hela sin strålkrans, men en fläktande vind svalkade våra kinder, då vi med god fart marscherade efter vår eminente, kunnige guide, Erik Elvers. Efter ett par timmar var vi redo för vår första paus vid Albert Engstöms Tomtebo, där kaffetåren lät sig väl smaka. Sedan var det ju dags att fortsätta, ganska snart, vi hade ju bara börjat vår färd. Det är klart att vi fotade den berömda tallen, och någon fotade fotograferna också. Tallen, som är berömd från Engströms tavla, var sig tydligen fortfarande, ganska lik.

Vi lämnade Tomtebo och Säludden och stretade vidare och det var inte så svårt att gå som vi hade tänkt oss, men Erik visste vilka vägar gå.
En pigg strandpipare, med flinka fötter, försökte leda oss ett hundratal meter, men tyckte väl till slut att vi var ett skrämmande hop och flög sin väg. Blyga, nigande strandvialer gladde vårt öga här och där.

Nästa viloplats var vid den Döda skogen och nu var det dags att tömma den blivande sandön från gympaskorna. Så ljuvligt att låta tårna få friskt luft! En del passade på att sola sig i bästa söderhavsmaner. Var och en uppskattade sin lunchlåda, tror jag, och himlen var underbart blå och somrig. De döda trästammarna var underliga påminnelser om naturens krafter.

När vi sedan fortsatte vår vandring upptäckte Eriks vaksamma öga en annorlunda flaska på strandkanten. Den innehöll flaskpost! Vi samlades nyfikna kring Erik när han läste brevet. Det var från en flicka på Gotland, hon ville ha en brevvän. Flaskan togs om hand och Erik skulle sköta kontakterna med flickan.

På fyrstationen, vid Tärnudden, hade vi tur, då det fanns möjlighet att komma in i museet, där fyrvaktarfamiljerna (t ex Julius Bourgström, den första fyrvaktaren) hade bott sedan mitten av 1800-talet. Vi försökte föreställa oss levnadsbetingelserna i dessa trånga och torftiga utrymmen, isolerat från samhället och dess utbud av service. Men tittade man ut mot fönstret var vyn fantastiskt vacker så sommartider var livet troligtvis ganska tillfredsställande, bara man hade mat i skåpet. Vi kikade i ett sådant och fann tidskrifter från 1920-talet, med Albert Engstöms artiklar.

Flaskpost ***Foto: Anders Schaerström***

Äntligen framme vid Nymans, fick vi vila våra trötta kroppar och lufta våra fötter och fylla våra sinande reservoarer med färskt vatten, som också en hel del korsnäbbar ville komma åt! De höll sig till här och lät sig välvilligt tittas med våra medhavda kikare.

Med de försommarklädda lövträden omkring oss stod vi senare en stund, andaktsfullt, på den gamla kyrkogården, betraktade de gräsbevuxna gravarna och försökte läsa de namn som tidens tand inte helt hade lyckats nöta bort.

För vår trötta lekamen var det vilsamt att vandra den sista delen av promenaden på en stig i tallskogen och vi kom tillbaka till lägerplatsen cirka 10 timmar senare och efter 2.5 mils vandring.

Tack FNSiN att jag fick uppleva denna unika, vackra ö, hälsar Helena Laitanen.

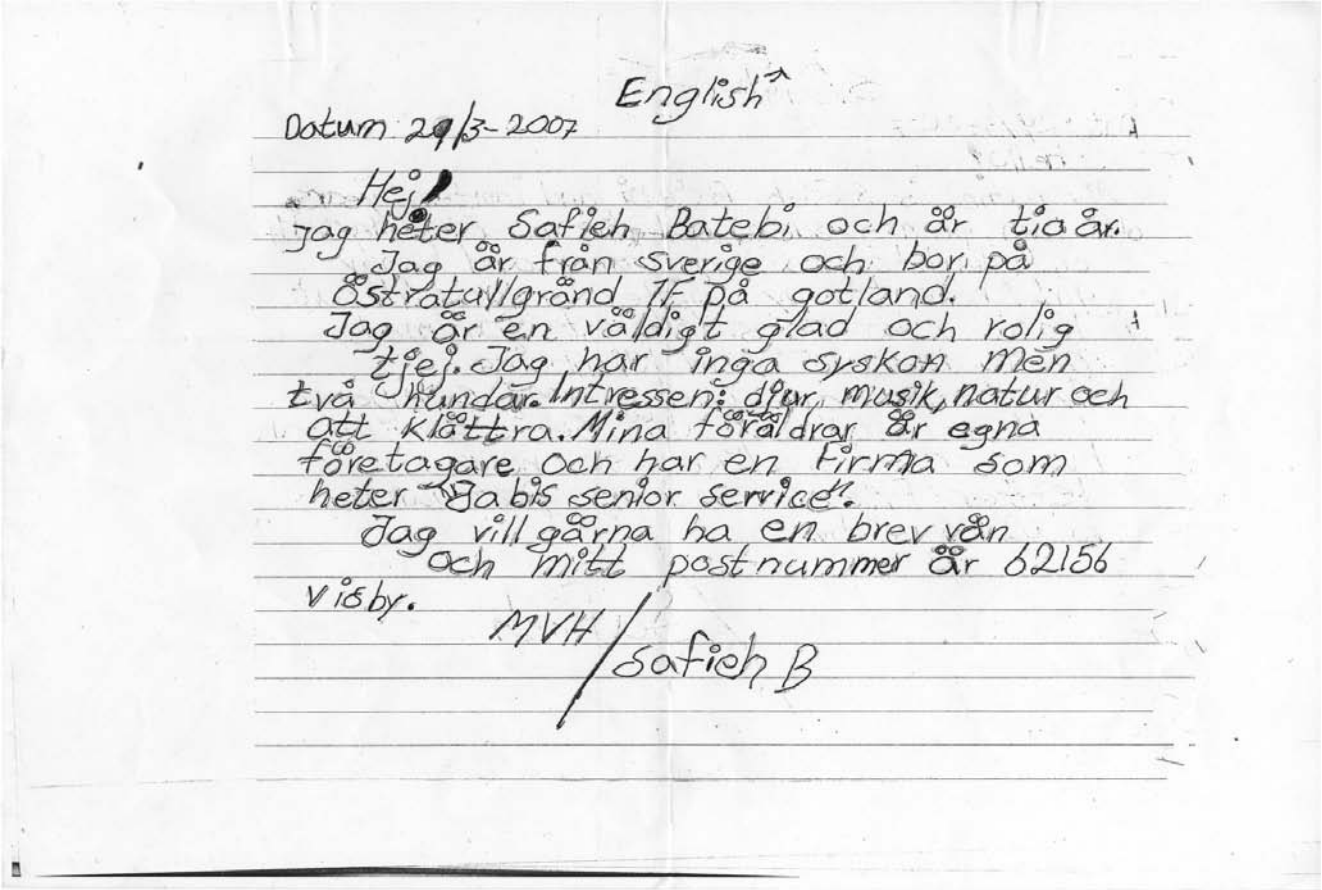

English

Datum 29/3-2007

Hej!
Jag heter Safieh Batebi och är tio år.
Jag är från sverige och bor på
Östratullgränd 1F på gotland.
Jag är en väldigt glad och rolig
tjej. Jag har inga syskon men
två hundar. Intressen: djur, musik, natur och
att klättra. Mina föräldrar är egna
företagare och har en firma som
heter "Babis senior service".
Jag vill gärna ha en brev vän
och mitt postnummer är 62156
Visby.

MVH
/Safieh B

Detta är brevet som fanns i flaskan som hittades på Gotska Sandön

Shipkapasset och Ryssdalen 19/5
Dagen efter vandringen runt ön var vi inte så många som var hågade för vandring. Men fem tappra startade kl 9:15 med siktet mot Shipkapasset. Vi gick den lättgångna vägen genom halvhög tallskog med mest ljung som undervegetation och ibland även blåbärsris samt mossor och lavar.

Vägen över passet är urgrävd ur den Höga Åsen men tyvärr är stödet mot branten nedanför väldigt dåligt. Det går utmärkt att gå men ej längre att köra med bil över passet.

När vi kommer upp på åsens högsta punkt har vi fin utsikt över stora delar av ön och man känner sig stolt vid tanken att man dagen innan gått runt i stort sett hela ön. Så lämnar vi Höga Åsen och går mot Las Palmas, men vid en stor sten viker vi av åt höger för att komma till Ryssdalen. Efter en stunds vandrande i ljungen har vi en brant ås framför oss. Med lite möda tar vi oss upp för den och får den djupa Ryssdalen framför oss. Det är en lummig dal med både björk och ek mellan två branta åsar. Här i solen vilar vi och medan vi intar vår medhavda matsäck får vi höra historien om hur dalen fick sitt namn.

Inte långt från Ryssdalen ligger det skogsområde som brann den 16:e juni förra året efter ett blixtnedslag. Brandområdet måste vi naturligtvis besöka. Så vi vandrar vidare. Solen skiner, fåglarna kvittrar och vi njuter av friden på Gotska Sandön. Brandområdet är inte stort tack vare att branden upptäcktes på ett tidigt stadium och dessutom låg nära en väg. Endast ett träd är nedslaget och helt förkolnat, antagligen det träd där blixten slog ner. Vi stannar länge och funderar över skillnaden mellan dagens frid och branddagens hets och skräck. På hemvägen delar vi upp oss. Majoriteten vill ta det säkra före det osäkra och ta den kända vägen medan Eva och Lars vill utmana ödet för att med kompassens och solens hjälp gena och ansluta till vägen närmare lägerplatsen. Det visade sig dock att då utbrytarna nådde vägen kom även majoriteten dit.

Majvivekärret senare på dagen 19/5
Efter mat och vila vid lägret var det dags för dagens andra utflykt. Men nu var vi endast tre vandrare. Via vägen mot västra stranden och förbi den stiliga leopardstenen guidade Erik oss till Dynkärret. Skulle majvivorna vara utslagna trots att maj varit ovanligt kall? Genom klapperstenvallar med låga men yviga tallar vandrade vi och plötsligt hade vi

kärret framför oss. Majvivorna var utslagna! Finare än de lyste i dag kan de aldrig lysa. Även kattfot och smultron blommade i kärret. Runt kärret stod höga tallar och bildade ett skydd mot flygsanden. En annan växtplats för majvivor blev översandad för några år sedan och är nu spårlöst borta. Senare i sommar kommer man att kunna njuta av kärrknipperotens blommor, det vittnade alla små spjutspetsar till blad om. I slutet av juni lär de blomma om bara regnet kommer. Vi tar norra vägen tillbaka och njuter av alla fältsipporna i sanden och når så småningom den gamla stigen som leder till Fyrbyn.

Uppbrottsdagen 20/5
Efter städning och tältnedtagning erbjuder Lars och jag att visa fler det vackra majvivekärret. Nu är det inte endast FNSiNare utan även dansare som ansluter sig. Vi blir 17 personer som går fyrbystigen fram och tillbaka till kärret. Entusiasmen är stor när vi når majvivorna och det fotograferas flitigt. På vägen tillbaka till lägerplatsen lär vi oss skillnaden mellan skatnäva och mjuknäva och på ditvägen skillnaden mellan harris och ärttörne. Ja vi kan verkligen säga att vi upptäcker tillsammans.
Vid pennan Eva Innings

PROGRAM SOMMAREN/FÖRHÖSTEN 2007

Respektera anmälningstider! Det är tråkigt att ställa in en utflykt p g a dålig anslutning eller meddela intresserade att det inte finns plats i bil, särskilt när det sedan i efterhand dyker upp bilförare.

Sommarens aktiviteter på Runmarö, där Hembygdsföreningen annonserar i Styrsvik om deras program:

15/7 Litterär picnic Utomhus.
21/7 Strindbergsvandring
21/7 Runmarödagen vid Hembygdsgården
28/7 Marinarkeologiska utgrävningarna på Runmarö (föredrag i hembygdsgården).

Kaj ämnar vara på ön under helger i juli och kan anlitas för ev båtutfärder till öarna utanför.
Hör med Kaj Valtersson tel. 08-162391 (a), 073-9733004 (m), 08-57152222 (Runmarö).

Sensommarresa till Gotska Sandön
10-12 augusti
En mycket liten grupp föreningsmedlemmar kommer att resa till Gotska Sandön i augusti för bad, avkoppling och lättare upptäcktsfärder. Kontaktperson: Anders Schaerström, anders.schaerstrom@telia.com; 08-758 3003. Redan i skrivande stund var det nära nog fullbokat på båten och i stugorna. Den som eventuellt vill försöka att haka på bör helst försöka att boka direkt via Resestugan, 0498 - 24 04 50. Se också: http://www.gotskasandon.se/

Kräftskiva på Runmarö
Lördag 18 augusti
Enligt god föreningstradition begår vi kräftskiva hos Kaj på Runmarö. Själva skivan äger rum på lördagskvällen. Man kan komma när man vill under lördagen. Det är nödvändigt att övernatta. Det finns några sängplatser och gott om plats för tält. Buss 433 från Slussen till Stavsnäs. Därefter antingen passbåt till Halvans brygga eller waxholmsbåt till Styrsvik, varifrån man vandrar ca 30 minuter. (Tidtabell för passbåt: www.battaxi.se) Var och en medför kräftor och tillbehör, liksom proviant till frukost etc. Som efterrätt brukar vi göra en fruktsallad på blandade frukter som alla bidrar med. I samband med vistelsen hos Kaj ordnas vandringar och/eller båtturer och naturligtvis finns det möjlighet till bad.
Anmälan till Kaj Valtersson tel 08-16 23 91 (a), 0730-82 27 80 (mob), 08-571 522 22 (Runmarö)

Linnéträdgården i Uppsala och Linnés Hammarby
Lördagen den 25 augusti kl 9.00
Linnéträdgården på Svartbäcksgatan 27 är en rekonstruktion av hur Linnés Botaniska trädgård såg ut i mitten av 1700-talet. Här gjorde han vetenskapliga iakttagelser och undervisade studenter. Varje del av trädgården fyllde ett syfte, varje växt var noga utvald och allt tjänade ett pedagogiskt ändamål. Utställningen "Linné och hans trädgård" och Linnémuseet som ligger i trädgården (men drivs av Svenska Linnésällskapet) är öppet dagligen 11-17. Gemensam entré till trädgården och utställningen 50 kr (barn under 16 år gratis).

Efter ha sett på dessa stärker vi oss på Ofvandahls Konditori innan vi åker vidare till Linnés Hammarby 15 km SO om Upsala.

Gården köptes av Carl von Linné 1758. Han ville ha en gård på landet som lantbruk, änkesäte och som en tillflykt från Uppsalas osunda miljö. Idag är

Hammarby en av Sveriges mest stilriktigt bevarade 1700-talsgårdar. Den speglar både Carl von Linnés privatliv och hans vetenskapliga gärning. Här finns park, utställning (entré 50 kr) och café.

Samåkning i bil, avfärd från Bergshamra torg kl 9.00 (trädgården öppnar 10.00). ***Föranmälan till Erik Elvers, tfn 08-858488 (b). e-mäle e.elvers@bredband.net (skriv om du har bil och kan ta passagerare), senast thorsdag 23 aug.***

Besök i Östra Lagnö, Ljusterö

Lördagen den 1 september kl 9.00

Längst ut på NÖ Ljusterö finns naturreservatet Själbottna - Östra Lagnö. På försommaren finns här bl a Adam och Eva (kalkberggrund), och vidare rikt fågelliv med bl a roskarl. Från badklipporna vid Brännholmen har man en vacker utsikt över Svartlögafjärden. Inför en eventuell kommande vårresa tänkte jag bekanta mig litet med området, alla intresserade är välkomna med.
Bussförbindelser finns men är glesa så jag räknar med att åka bil. Avfärd från Bergshamra torg kl 9.00. ***Anmäl dig till Erik Elvers, tfn 08-858488 (b). e-mäle e.elvers@bredband.net (skriv om du har bil och kan ta passagerare), senast thorsdag 30 aug.***

Runstensvård / Vi borstar i parken

Måndagen den 3 september kl 17.30

En återkommande programpunkt är vården av den runsten, i Karlbergs Slottspark, som FNSiN är faddrar för. Vi samlas på grusplanen framför slottet (mot Karlbergssjön), hörnet närmast Vasastan, kl 17.30 för att tillsammans gå till vår vackra sten. Tag med litet picknick och om du vill mjuk borste eller liknande. ***Föranmälan tarvas ej men kan göras till Erik Elvers, tfn 08-858488 (b). e-mäle e.elvers@bredband.net***

Stadsmuseet - fototutställning

Torsdag 6 sept kl 17.30

Stockholms Stadsmuseum visar under sommaren en utställning av bilder från 1960-talet, tagna av Herbert Lindgren som gjort sig mest känd som en av Sveriges främsta bokformgivare. Han gick bort 1987 och efterlämnade ca 2000 sv/v fotonegativ, framför allt Stockholmsmotiv som senare donerades till Stadsmuseet. Ett 40-tal av dem, några med starka grafiska drag som rutiga fasader på Hötorgshusen eller luftledningsmönster över spårvagnsspår, visas på utställningen.
Vi ses på Ryssgården, Slussen, vid nedgången till museet. ***Föranmälan till Erik Elvers, e-mäle e.elvers@bredband.net eller tfn 08-858488 (b), senast tisdag 4 sept.***

Resa till Vinland

Resa till Vinland - det goda, som Nordborna kallade landet väst om Grönland under Vikingatiden. Följ med och upptäck landet som Leif Eriksson besökte för 1000 år sedan, enligt de gamla Isländska sagorna - den bästa tiden på året. Hans boplats upptäcktes av norska arkeologer på 60 - 70 talet. På norra New Foundland, L'Anse aux Meadows (Ängsbukten/viken) finns ett museum med mycket kunskap samlat av Kanadensiska Arkeologer, som ligger mycket vackert beläget, intill några fiskebyar i för övrigt nästan helt obebyggd orörd natur. Ett paradis för en viking både då som nu. I stället för att ta knarren/knorren över Oceanen tar en modern lurifax, Boeing eller liknande, direkt från Stockholm till Halifax. Snabbaste vägen från Norden, eller den billigaste nu är med Icelandair över Rejkjavik, där man kan få göra ett fritt stop. ca 4000:- kr. nu tor. Buss från Halifax till no New Foundland till färjeläget Sydney. sen färja (Marine Atlantic) , antingen till Port Aux. Basques, södra NF, eller till St. Johns östra NF (Huvudstad på NF), man kan åka bägge för att slippa åka samma väg tillbaka till Nova Scotia. Vandrarhem finns att boka hemifrån i Halifax och St. Johns (ca. 150 kr/natt). På New Foundland, vilket mest är stora skogar och vildmark, är det lättast att campa på camping-platserna om man ej har bokat hotell. Vandrarhem finns bara i St. Johns. Mycket lätt tältutrustning föreslås, ett tält utan tältpinnar, som kostar max 200:-kr rekommenderas. Upp till NF:s Nordspets åker man enda bussen, som kallas:" The Viking Express", och går var annan eller var tredje dag, Den slutar, vid det lilla samhället St. Anthony, Vilket har en mycket skyddad hamn för fiskebåtar från Oceanen utanför, ett naturmuséum. Greenfeld House , med fina naturstigar , och utsikt över hamninloppet nedanför. Här kan man boka in sig för valskådning kombinerat med isbergstur, (om de finns just då). Naturreservat och Nationalparker finns att besöka på NF och Nova Scotia. Fina muséer i St. Johns (Stort geocenter, Battery Hill, Marconimuséet). Maritime Museum i Halifax, som har en stor "Wharf" med restauranger, caféer, båtturer och mycket. Halifax är huvudstaden i "Canadas Matitime Provinces" Atlantkusten och en stor hamnstad. Temperaturen på dagarna var 28` och mycket sol, i början av september, då jag var där för 2 år sedan. ***Intresserade i FNSiN, höres till Kaj Valtersson.*** Min redan köpta biljett gäller 3:e sept - 18:e sept, de 2 sista nätterna fritt stopp i Rejkjavik.

Havtornplockning

Lördagen den 22 sept kl 9.00

Dags för den traditionella havtornsplockningen på Byholma, en av årets höjdpunkter i FNSiN. Tag

med burkar med tättslutande lock, evt liten sax, matsäck (vi stannar dock i Grisslehamn för att handla rökt fisk). Oöm klädsel. Tillfälle till bad. De mycket syrliga bären kan användas i t ex saft och kräm eller som tillbehör till kött. Recept utdelas. ***Anmäl dig till Erik Elvers, tfn 08-858488 (b). e-mäle e.elvers@bredband.net (skriv om du har bil och kan ta passagerare), senast thorsdag 20 sept.***

I NÄSTA NOS:

Geologiska naturkatastrofer

Tisdag den 30 oktober, klockan 19.00
Vi fortsätter vår serie föredrag om annorlunda vinklingar på geologin. Den här gången berättar Anders Fridfelt från naturgeografiska institutionen vid Stockholms universitet. Mer information i nästa NOS. Samarrangemang med Stockholms Amatörgeologiska sällskap (SAGS).
Kontaktperson: Anders Schærström, anders.schaerstrom@telia.com; 08-758 30 03.

ÖVRIGT

Skånska Resan – i Linnés spår

Studiecirkel till hösten – eventuellt en exkursion nästa år.

I maj 1749 passerade Carl von Linné gränsen till Skåne och befann sig sedan på upptäcktsfärd genom landskapet ända till början av augusti. Hans reseberättelse är en enastående inventering av natur och vardagsliv. Uppenbarligen blev han mycket tillfreds med vad han såg eftersom han konstaterade:

”Alltså kan ett land av så förträffeligt klimat ej annat än vara det härligaste; ja det liknar så mycket Tyskland och Danmark, att man kunde säga, det havet liksom med våld skurit Skåne ifrån de södre länder och lagt det till Sverige.” och ”*Invånarne äro alltså lyckelige, som bebo ett så ädelt land och kunde vara långt fler.*”

Men vad har hänt i Skåne sedan Linné var på besök? Och vad skulle han känna igen idag? Ja, Öresundsbron har återförenat Skåne med det Danmark som det liknar och en gång var en del av. Men hur har landskapet omvandlats när bebyggelsen och vägarna brett ut sig, nya brukningsmetoder har införts, arbetet har industrialiserats och kanske klimatet är på väg att förändras? Vad hände med djurlivet? Ja, storkarna, som Linné såg ”*dageligen spatsera med sina långa ben på slätten*” - de försvann (men man har försökt få dem tillbaka). Vad blev det av klockgrodorna som ”*bomma och sammanringa in på sena aftnarna*” i dammar och vattendrag? Hur gick det för ”marsvinen” (tumlarna) i havet? Vad händer nu längs kusten när vågorna äter av stränderna och havsytan kanske stiger på grund av att klimat blir varmare? Hur gick det med de geologiska förutsättningarna – att bryta kalk, stenkol, alun mm?

Om vi ska ordna en studiecirkel på det här temat så förutsätter det att deltagarna är aktiva – att vi fördelar uppgifter mellan oss, söker information och redovisar för varandra. Vi kan söka efter gamla kartor och aktuell information. Det finns naturligtvis massor av källor att ösa ur och Linnés egen reseskildring är en av de rikaste.

I mån av intresse och praktiska möjligheter kan vi göra en exkursion nästa år och göra nedslag på några platser som Linné besökte, men det kan vi återkomma till.

I skrivande stund har jag ingen aning om hur min arbetssituation kommer att te sig i höst. Därför kan jag inte ens föreslå några tider för cirkeln. **Om du är intresserad och för att vi ska kunna göra en plan hör av dig så snart som möjligt och *senast den 31 augusti*, till mig, Anders Schaerström**, 08-758 3003, 070-693 91 28; anders.schaerstrom@telia.com

Om du vill börja förbereda dig redan nu så ta en titt på följande:
Carl Linnæus Skånska resa År 1749. (Det finns en modern, vacker utgåva från 1982 med teckningar av Gunnar Brusewitz. Wahlström & Widstrand)
Henriksson, Alf: I Skåne med Linné. En resa tvåhundra år senare. Med teckningar av Birger Lundquist. Bonniers 1949.
Larsson, Folke och Virginia: Naturpärlor på Österlen – en utflyktsguide. Adoxa 2006. (www.adoxa.se)
Atlas över Skåne. Sveriges Nationalatlas. 1999.

Grönland 2008

Vi planerar för en resa till Sydgrönland sommaren 2008. Initiativet kommer från Föreningen Norden och Maj-Britt Imnander (som tidigare drev Arena Norden – numera Norden i Fokus). Avsikten är att FNSiN och andra intresserade föreningar i den nordiska familjen ska förbereda och genomföra resan tillsammans.

Preliminärt räknar vi med en resa som omfattar 8-10 dagar i mitten av augusti. Det blir en resa med klimattema, dvs vi vill se på förändringar i klimatet och glaciärerna, studera den försöksverksamhet som pågår i Sydgrönland kring jordbruk, fårskötsel

och växthusodling, och göra utflykter i de gamla vikingabygderna, som koloniserades i en varm period i vår historia.
I planerna ingår att vi söker samarbete med Sulisartut höjskoliat, dvs Arbetarfolkhögskolan i Qaqortoq, som både kan erbjuda inkvartering och hjälpa oss med Grönlandsprogrammet. Resan kommer att förberedas i ett studiearbete under vintern 2007-2008. Räkna alltså med att det blir extra många föredrag mm om Grönland i höst och vinter. Kom gärna med tips och vill du veta mer så kan du kontakta Maj-Britt (trosaby@swipnet.se) eller mig, Anders Schærström (E-post: anders.schaerstrom@telia.com; tfn: 08-758 30 03, 070-693 91 28)

Böcker

Bokrecension

Hanne Sanders: Nyfiken på Danmark – klokare på Sverige.
Makadam förlag. Centrum för Danmarksstudier, Lunds Universitet. 2006. 80 sidor

För flera år sedan var det tal om att vi i samarbetet mellan FNSiN, Norden i Fokus och Vuxenskolan skulle behandla myter, fördomar och sanningar om de andra nordiska länderna i en föredragsserie. Den blev - lyckligtvis, kanske – inte av. Det är känslig mark att beträda.

En som på goda grunder vågar yttra sig om både Danmark och Sverige, är Hanne Sanders. Hon är nämligen historiker, danskfödd och bosatt i Danmark till 30 års ålder men sedan 20 år gift och bosatt i Sverige. Sedan några år är hon dessutom ledare för Centrum för Danmarksstudier vid Lunds Universitet. I ett halvdussin essäer behandlar hon ömsesidiga myter, danskhet och svenskhet, dragkampen om Skåne, skillnader i demokratiuppfattning samt inte minst Öresundsregionen som vision och realitet.

Behövs det en analys av två länder som är så lika – inte som fysiska landskap, men väl som samhällen? Danmark och Sverige är ju moderna, toleranta, demokratiska välfärdssamhällen, konstitutionella monarkier där arbetsmarknadsparterna söker samförstånd – eller hur? Danskar och svenskar är ”av samma stam”, (numera) fredliga, fotbollsälskande broderfolk med samma värderingar. Nåja, hur är det med förhållandet till alkohol, tobak, mat, regelsystem? Och nyligen har svenskarnas stereotyp av det gemytliga Danmark grumlats av andra stereotypa drag - det gemytliga Danmark har kommit att framstå som inskränkt och främlingsfientligt.

Eftersom vi tror att vi är lika så uppstår problem när vi upptäcker att de andra beter sig annorlunda och när vi var för sig tar våra vanor för självklara. Det finns små viktiga skillnader i artighet och annat vardagsbeteende. Danskar och svenskar t.o.m. diskar på olika sätt, påpekar Hanne Sanders och hon söker rötterna till dessa olikheter – som ibland visar sig vara myter. ”Ni svenskar stiftar lagar om allting”, fick jag höra när jag arbetade i Danmark. Men när man skrapar på ytan kan det visa sig att den danska förvaltningen är mera formell och byråkratisk än den svenska.

Sanders förklarar det med att danskar gärna profilerar och identifierar sig genom att jämföra sig – till sin fördel – med Sverige och svenskarna. Den danska, avslappnade mysigheten sätter man i kontrast mot det stela, praktiska, byråkratiska och tråkiga Sverige. Svenskar profilerar sig däremot inte i förhållande till Danmark. I Sverige är det inte ens riktigt korrekt att tala om svenskhet, medan danskheten är något självklart i Danmark. Men ”i Danmark är man dansk, i Sverige är man bäst”, konstaterar Sanders.

I samhället, i politiken, utbildningssystemet och kulturlivet finns andra, verkliga och viktiga skillnader som säkert inte är så välbekanta. Danska universitetsutbildningar är längre än svenska. Det danska partiväsendet är brokigare och delvis mera flyktigt än det svenska. Någon grön rörelse har emellertid inte etablerat sig bland de danska partierna. Systemet med valberedningar är främmande i Danmark. Sådana skillnader tar Sanders upp på ett samtidigt seriöst och underhållande sätt.

Någon allomfattande förklaring till skillnaderna mellan danskt och svenskt finns knappast, men Sanders analyserar några djupt liggande skillnader mellan länderna. En omständighet är att de danska kunskapsidealen har rötter i det borgerliga1800-talet, medan Sverige – mycket till följd av att

socialdemokratin varit mera dominerande här – har en annan grundsyn på kunskap och utbildning. En annat särskiljande drag är, enligt Sanders, att Danmark relativt tidigt fick en demokratisk grundlag. Att kungamakten aktivt bidrog till denna skulle också kunna förklara att monarkin i Danmark är så populär som den är. Sanders hävdar att i Danmark har man i gemen ett djupare historiskt perspektiv än vad svenskarna har (jag är benägen att hålla med).

En stor och väsentlig del av boken fokuserar på gränstrakterna. Den blodiga och grymma historien om krigen mellan Danmark och Skåne kompletterar Sanders genom att beskriva hur försvenskningen av Skåne gick till – och det ter sig tämligen odramatiskt. I det sammanhanget gör hon ett intressant försök att pejla hur 1600-talets skåningar och själländningar såg på sig själva och sin region.

Vad man i Mälardalen inte riktigt tycks inse är att från Skåne är det ganska långt till Stockholm och nära till Köpenhamn. Det spelar roll än idag, trots SAS och X2000. Men som barn i Skåne fick jag lära mig historia ur ett Stockholms- och Uppsalaperspektiv. Som infödd svensk medborgare förväntas jag vara lojal mot Sverige – men om historien i slutet av 1600-talet hade tagit en annan vändning så skulle det ha varit lika självklart att jag nu skulle ha känt lojalitet mot Danmark. (Fast om Skåne hade förblivit en del av Danmark skulle mina föräldrar sannolikt inte ha träffats och jag inte kommit till!)

Svenskar har inte tagit ”det danska” på allvar, säger Sanders – och det tror jag dessvärre att hon har rätt i. Men kanske ligger en del av orsaken till det i just den intensiva danska turistiska marknadsföringen som tenderar att skymma Danmark som kulturnation. Det sägs, att Piet Hein är Nordens mest citerade – men jag har upptäckt att många svenskar (de flesta befarar jag) över huvud taget inte har en aning om honom. Till skillnad från Sanders är jag dock inte övertygad om att Sverige har marknadsfört sig bättre internationellt än vad Danmark har – men säkert på ett annat sätt. Ingemar Bergman, Olof Palme, Alva Myrdal, Volvo, Björn Borg och ABBA har gjort Sverige känt, men nog har Danmark marknadsfört sig med H.C Andersen, Tuborg, Lego, Tivoli (hm!) … återigen känns det som om det är sagorna, leken och avkopplingen som är Danmarks internationella kännemärke. Danmark är mycket mer än så! Jag instämmer med Hanne Sanders - Danmark är värt att ta på allvar. Det finns en kulturell, intellektuell rikedom att bekanta sig med.

Ytterst väl medveten om att dessa ytliga reflektioner inte kan göra boken – och än mindre Danmark – full rättvisa, rekommenderar jag var och en som är genuint intresserad av Danmark att läsa Sanders bok och att reflektera. Det är ingalunda någon resehandbok, inte heller någon bred skildring av Danmarks historia eller nutida förhållanden, men den som besöker Danmark och den som verkligen vill lära känna Danmark bör läsa Sanders bok. Var öppen för nya perspektiv på Danmark och på Sverige!

Anders Schærström

Mer information: www.hist.lu.se/dkstud/index.htm eller hanne.sanders@hist.lu.se.

FNSiN bokpriser

	normal	medlem
De goda ogräsen	100	75
Estland	90	65
G Sandön	110	85
Island 77	25	15
Kall ökensand	100	60
Tyresta	20	10
Ekoparken	350	220

Porto tillkommer

Beställ genom Eva Innings, Folkparksvägen 160, 6 tr, 126 39 Hägersten. Tfn: 08-774 12 53.
E-post: eva.innings@ownit.nu

FNSiN har en blogg adress som är:
www.fnsin.blogspot.com

FNSiN:s hemsida är fortfarande:
www.fnsin.nu

FNSiN:s BILLIGA FÄLTPROVIANT

Lagret är nästan slut -
nu finns bara följande kvar:

Köttsoppa	15 kr/påse, (120st)

Samt de från Blå Band inskaffade:

Sjömansbiff	28 kr, (2 st)
Vegetarisk gryta banan curry	28 kr (4 st)

Porto tillkommer vid postleverans. Beställ från e.elvers@bredband.net, tfn 08-858488 (b).

FNSiN